

KRIVOTVORINE NOVČANICE OD 20 DINARA/80 KRUNA (1919.) KRALJEVSTVA SRBA, HRVATA I SLOVENACA

Novčanica od 20 dinara/80 kruna (izdanja 1919.), koja je u optjecaju bila od veljače 1919. do travnja 1921., najkrivotvorenija je novčanica tzv. dinarsko-krunskog izdanja Ministarstva financija Kraljevstva Srba, Hrvata i Slovenaca, i jedna je od najkrivotvorenijih naših novčanica. Novac Kraljevstva Srba, Hrvata i Slovenaca često je krivotvorili, manje ili više uspješno, u većim ili manjim količinama, u zemlji i inozemstvu, pojedinci ili skupine, motivirani stjecanjem protupravne koristi. Zbog neupućenosti i nepažnje, napose seoskoga stanovništva, krivotvoritelji su uspijevali proturiti i veće količine vrlo dobro, ali i lošije izrađenog lažnog novca. U prilogu su doneseni opisi krivotvorina novčanice od 20 dinara/80 kruna Kraljevstva SHS, objavljeni u onodobnom hrvatskom tisku.

Novčanica od 20 dinara/80 kruna (izdanja 1919.), koja je u optjecaju bila od veljače 1919. do travnja 1921., najkrivotvorenija je novčanica tzv. dinarsko-krunskog izdanja Ministarstva financija Kraljevstva Srba, Hrvata i Slovenaca, i jedna je od najkrivotvorenijih naših novčanica.

Prve novčanice Kraljevstva SHS, dinarsko-krunske, nisu bile kvalitetno izrađene te ih je bilo lako krivotvoriti. Poznate su različite krivotvorine većine nominala te serije: 1000 dinara/4000 kruna (izdanja 1919.), 100 dinara/400 kruna (izdanja 1919.), 20 dinara/80 kruna (izdanja 1919.), 10 dinara/40 kruna (izdanja 1919.), 5 dinara/20 kruna (izdanja 1919.), 1 dinar bez pretiska (izdanja 1919.). Krivotvorine novčanica od 1 dinar/4 kruna (izdanja 1919.) i od 25 para (izdanja 1921.) nisu poznate, ali poznat je pokušaj njihova krivotvorenja. Najčešće su krivotvorene novčanice 100 dinara/400 kruna, 20 dinara/80 kruna, 10 dinara/40 kruna i 5 dinara/20 kruna. Znatne količine krivotvorina pojavile su se i otkrivene su u Zagrebu i drugdje po Hrvatskoj. Prva je krivotvorena novčanica od 20 dinara/80 kruna. Novčanica najveće vrijednosti od 1000 dinara/4000 kruna, i druge, male nominale krivotvorene su rjeđe. Kvaliteta raznih krivotvorina bila je različita, od manje ili više uspjelih ručnih crteža, do izrazito uspjelih tiskanih primjeraka u kojih je uspješno bio imitiran i zaštitni vodeni znak (100 dinara/400 kruna, 1000 dinara/4000 kruna). Pet izrazito uspjelih različitih krivotvorina, izrađenih u Zagrebu, Bledu, Trstu, Pešti i Grazu, otkriveno je 1921. Prema neprovjerenim podacima u Draču u Albaniji krivotvorene su novčanice od 10 dinara/40 kruna i 20 dinara/80 kruna. Budući da se pojavio prevelik broj krivotvorina, među kojima je bilo i izrazito kvalitetnih krivotvorina, bilo je potrebno zamijeniti cjelokupno izdanje dinarsko-krunskih novčanica.¹

Narodna banka Kraljevine SHS, zbog velikog broja uspjelih krivotvorina novčanice od 20 dinara/80 kruna (izdanja 1919.), donijela je 3. siječnja 1921. odluku o povlačenju tih novčanica, koju je zatim 17. siječnja 1921. odobrilo Ministarstvo za trgovinu i

¹ Z. JELINČIČ, *Dinarsko krunska serija/Dinar crown series*, Ljubljana, 1997.; V. GEIGER, Prilog poznavanju krivotvorenja novčanica Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca/Jugoslavije, *Numizmatičke vijesti*, god. 45., br. 56., Zagreb, 2003., str. 219.-228. I tamo navedeni izvori i literatura.

industriju Kraljevine SHS, te je odluka Narodne banke Kraljevine SHS o povlačenju novčanica od 20 dinara/80 kruna, uz opis četiri vrste krivotvorina, objavljena 25. siječnja 1921. u *Službenom listu Kraljevine SHS*.²

Numizmatička literatura bilježi i opisuje nekoliko vrsta krivotvorina novčanice od 20 dinara/80 kruna (izdanja 1919.), a donosi na slovenskom jeziku (i u prijevodu na engleski) i opis od Narodne banke Kraljevine SHS četiri utvrđene vrste krivotvorina novčanice od 20 dinara/80 kruna, koji je objavljen 26. siječnja 1921. u *Uradnem listu deželne vlade za Slovenijo*.³

Osim što je odluka Narodne banke Kraljevine SHS o povlačenju novčanica od 20 dinara/80 kruna (izdanja 1919.), uz opis četiri vrste krivotvorina, objavljena u *Službenom listu Kraljevine SHS*, javnost je o povlačenju novčanica, uz opis krivotvorina, pravovremeno obaviještena i preko dnevnoga tiska. Tako je i u hrvatskom tisku u siječnju 1921., prema podacima Narodne banke Kraljevine SHS, objavljen opis četiri vrste krivotvorina novčanice od 20 dinara/80 kruna (izdanja 1919.)⁴, koji donosimo u prilogu.

*

Prilog 1.

Opis falsifikata br. 1. Veličina klišea na licu novčanice ista je kao i kod ispravne u širini i u visini. Na naličju falsifikat je za 2,5 mm u širini i za 0,5 mm u visini manji od ispravne novčanice. Boje. Na licu ispravne novčanice opća boja je crvenkastija nego na falsifikatu. Zeleni utisak je na ispravnoj novčanici maslinasto-zelen, dok je na falsifikatu zeleno-graorast. Na naličju – je crvena pozadina (Hintergrund) mnogo zatvorenija kod originala no kod falsifikata. Pravi [Plavi] utisak je na falsifikatu otvoreno plave boje, dok je na originalu graorasto-plav. Utisak klišea. Na licu originalne novčanice konture su poput [potpuno] jasne, ali se spajaju sa pozadinom, no tako, da ipak ne iščezavaju među tankim paralelnim linijama, koje pozadinu obrazuju. Na falsifikatu, konture se lome pod tankim linijama pozadine i često se gube pod ovima. Na naličju, plavi crtež kod falsifikata sadrži mnogo manje detalja u polju i klasju no na ispravnoj novčanici. Crvena pozadina, i ako je mnogo slabija no na originalu, ipak se na falsifikatu jače ističe. Razlike u detaljima. Razlike u detaljima su mnogo brojne na licu, ali su većim

² J. HADŽI-PEŠIĆ, *Novac Kraljevine Jugoslavije 1918-1941*, Beograd, 1995., str. 50.-51.; Ž. STOJANOVIĆ, *Papirni novac Srbije i Jugoslavije/Das Papiergeld Serbiens und Jugoslawiens/Paper Money of Serbia and Yugoslavia*, Beograd, 1996., str. 94.; Z. JELINČIĆ, *Dinarsko kronka serija/Dinar crown series*, str. 51., 56.-59., 62.; B. BARAC, *Papirni novac bivše Jugoslavije i zemalja na području bivše Jugoslavije/Banknotes of the Yugoslavia and the States of the Former Yugoslavia 1767 - 2002.*, Zagreb, 2002., str. 271.; Ž. STOJANOVIĆ, *Novčanice Narodne banke 1884 - 2004*, Beograd, 2004., str. 60.; Ž. STOJANOVIĆ, *Nacionalni katalog novčanica Srbije i Jugoslavije/Standardkatalog für das Papiergeld Serbiens und Jugoslawiens/Standard Reference Guide to Serbian and Yugoslav Paper Money*, Beograd, 2007., str. 207.

³ Z. JELINČIĆ, *Dinarsko kronka serija/Dinar crown series*, str. 56.-59., 182.-193.

⁴ Povlačenje novčanica od 20 dinara, *Hrvatski list*, god. II., br. 15., Osijek, 20. siječnja 1921., str. 3.; Falsifikovane novčanice od 20 dinara, *Hrvatski list*, god. II., br. 16., Osijek, 21. siječnja 1921., str. 2.; Falsifikovane novčanice od 20 dinara, *Hrvatski list*, god. II., br. 17., Osijek, 22. siječnja 1921., str. 4.

dijelom od manje važnosti i ostaju nezapažene od lica, koje je malo naviknuto na brižljivo ispitivanje novčanice. Evo koje su najvažnije za publiku: na šeširu zadnjeg seljaka jasno se opaža obod; na falsifikatu, taj seljak ima neku vrstu kapice bez oboda. Košulja je mnogo više zasjenjena na ispravnoj, nego na falsifikovanoj novčanici. Drva u dnu originala gube se na podnožju planine; kod falsifikata ona se jasno ističu. Glava vola nema ni malo sjena na falsifikatu. U opće na falsifikatu su konture vrlo oštre, dok se na originalu stapaju.

Falsifikovane novčanice od 20 dinara, *Hrvatski list*, god. II., br. 16., Osijek, 21. siječnja 1921.

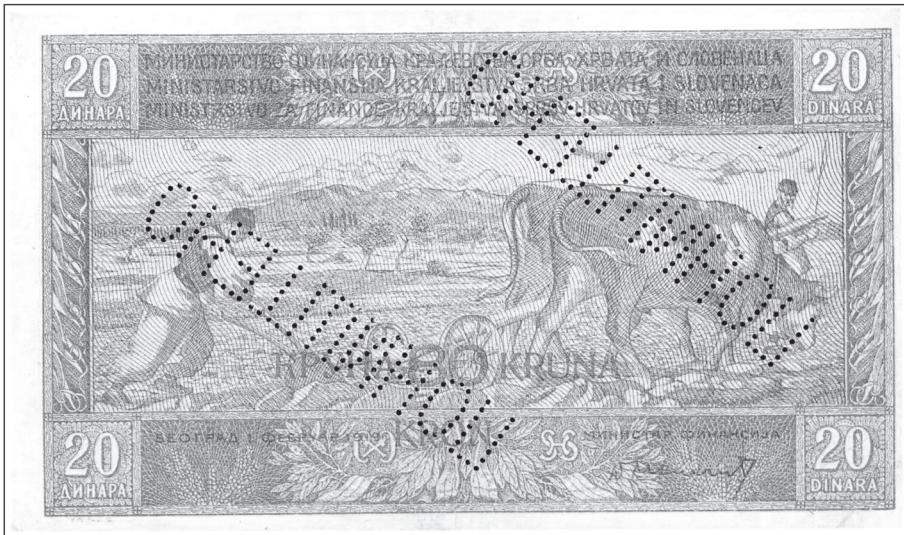
Prilog 2.

Opis falsifikata br. 2. Kliše lažne novčanice na licu je u širini za 1 mm manji od originala. U visini je za 0,77 mm veći. Na naličju, isto tako: falsifikat je u širini za 1 mm manji od originala, a u visini je za 0,75 mm veći. Boja nalicu. Opisata boja falsifikata je vrlo slična ispravnoj novčanici, ali je gravura, koju obrazuju talasaste paralelne linije, tako istaknuta, da glavni motiv pod njom gotovo potpuno isčezava. Izvjesne novčanice ovog izdanja štampane su s tolikom količinom boje, da im je opći ton vrlo zatvoren. Novčanica izgleda da je prljava uslijed toga. Na naličju je plava boja zatvorenija na falsifikatu no na ispravnoj novčanici. Crvena je boja življa. Utisak klišea na licu vrlo je rdjav i prljav tako, da se detalji na okviru gotovo ne mogu da razlikuju. Talasaste paralelne linije gotovo sasvim skrivaju glavni crtež. Natpisi su rdjavi i u rdjavom redu. Na naličju. Utisak je takodjer vrlo rdjev i prljav; detalji crteža ne vide se. Crveni crtež u reljefu na pozadini gotovo se ne vidi. Razlike u detaljima. Svi se detalji osjetno razlikuju. Bijele izukrštane linije na licu falsifikata mnogo su široke. Te se linije ne vide ili ih nema u kvadratima, koji sadrže cifre 20. Slova gornjeg natpisa su odveć mala i rdjavo odštampana. „Financija“ je napisano s jednim rimskim I Finansija. Naličje a opće je vrlo umrljano. Stabljike klasja suviše široke. Paralelne linije rdjavo izvedene.

Falsifikovane novčanice od 20 dinara, *Hrvatski list*, god. II., br. 16., Osijek, 21. siječnja 1921.

Prilog 3.

Opis falsifikata broj 3. Kliše na licu lažne novčanice manji je za 0,3 mm od ispravne, a visina je ista. Na naličju falsifikat je u širini za 2 mm a u visini za 1 mm manji od originalne novčanice. Na licu novčanice, boje falsifikata ovog izdanja prilično odgovaraju bojama ispravne novčanice. Na naličju plavi utisak je zatvoreniji, a crvena podloga prevladjuje manje na falsifikatu, nego na ispravnoj novčanici. Utisak falsifikata veoma se razlikuje od utiska originalne novčanice. Medjutim utisak na ovoj novčanici uopće je bolji od falsifikata 2-og izdanja. Na licu utisak je vrlo grub. Gravura obrazovana od talasastih paralelnih linija i suviše prevladjuje nad ostalim crtežima, a model glavnog

*Novčanica od 20 dinara/80 kruna (izdanja 1919.)
Kraljevstva Srba, Hrvata i Slovenaca
(V. TOMIĆ, S. CVIJAN, Novčanice Jugoslavije 1918 - 1997, Beograd, 1997.)*

motiva veoma je rdjavo izradjen. Oblacima na nebu i planinama nedostaje sjena, te nebo uslijed toga izgleda suviše prazno. Okvir i njegovi ukrasi izradjeni su dosta dobro na novčanicama, gdje je štampanje dobro izvršeno. Na naličju, plavi utisak je grub, zasjenjen mnogo jače nego na ispravnoj novčanici. Crvena pozadina prevladjuje mnogo manje nego na pravoj novčanici. Razlike u detalju vrlo su mnogobrojne. Na licu falsifikata gotovo se ne može da razlikuje drveće u dnu, dok se na ispravnoj novčanici dobro vidi. Detalja na oranju u opće nema na falsifikatu. Na naličju zemlja ima takodjer mnogo manje detalja na falsifikatu nego na ispravnoj novčanici. Žito se teško raspoznaje jer nema sjene. Reljef koji predstavlja „zoru“ ispao je rdjavo.

Falsifikovane novčanice od 20 dinara, *Hrvatski list*, god. II., br. 17., Osijek, 22. siječnja 1921.

Prilog 4.

Opis falsifikata broj 4. Crtež ove lažne novčanice razlikuje se od ispravne bilo na licu ili naličju, samo u nekoliko vrlo sitnih detalja, koji mogu da budu proizvedeni i rdjavim štampanjem (suviše ili odveć malo boje, rdjava presija i t. d.) Što se tiče veličine crteža ove lažne novčanice, on odgovara svuda crtežu ispravne novčanice osim na naličju, gdje je u visini za od 0,6 veći od ispravne novčanice. Svojom hartijom lažna novčanica se potpuno razlikuje od ispravne. Kod lažne novčanice hartija je mnogo bjelja, što se da lako zapaziti, kad se pokraj lažne novčanice postavi ispravna, ili kad se obe novčanice ispituju prozračnošću. Hartija lažne novčanice je mnogo sjajnija nego površina hartije ispravne novčanice, što se da osjetiti pipanjem ili kad se obe novčanice kome izvoru svjetlosti (prozor, lampa) i prislone gledaju popreko. Zvučnost hartije ispravne novčanice je oštra, a zvučnost lažne novčanice je gluha. Hartija ispravne novčanice je 0,10 mm srednje debljine, a hartija lažne svega 0,08 mm. Zelena boja lažne novčanice mnogo je zatvorenija nego na ispravnoj novčanici. Isto je to i sa plavom bojom na naličju. Crvena boja na naličju mnogo je ljubičastija i modrija na lažnoj novčanici, nego na ispravnoj. U isto vrijeme ona je mnogo snažnija na ispravnoj novčanici. Gledana sa strane, štampa (otisak) lažne novčanice veoma je sjajna, dok je na ispravnoj novčanici potpuno mat. Najzad, lažna novčanica odlikuje se još i velikim oštrinama svoga crteža. Kod ispravne novčanice konture se mnogo više slivaju jedna s drugom nego kod lažne.

Falsifikovane novčanice od 20 dinara, *Hrvatski list*, god. II., br. 17., Osijek, 22. siječnja 1921.

*Krivotvorina novčanice od 20 dinara/80 kruna (izdanja 1919.)
Kraljevstva Srba, Hrvata i Slovenaca
(Z. JELINČIČ, Dinarsko kronska serija/Dinar crown series, Ljubljana, 1997.)*